

І. В. Ковбас, доктор юридичних наук,
доцент кафедри публічного права,
Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича

ЕЛЕКТРОННЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Статтю присвячено дослідженню електронного адміністрування податків як інструменту запобігання корупції.

Автор доводить, що в епоху цифровізації ключову роль в економічній системі відіграє електронне адміністрування податків. Адже, електронні сервіси в системі оподаткування забезпечують підвищення ефективності роботи фіскальних органів, а також максимально спрощують процедури сплати, нарахування, декларування податків і зборів, взаємодію користувачів з фіскальними органами та отримання ними актуальної інформації. Зважаючи на швидкі темпи розвитку цієї сфери, питання розвитку вітчизняної системи електронного адміністрування податків є важливим і значущим.

У статті поставлено за мету дослідити можливі напрямки трансформації системи електронного адміністрування податків в умовах цифровізації економіки, обґрунтувати роль електронного адміністрування податків у процесі оптимізації фінансової політики, розкрити адміністрування податків крізь призму забезпечення реалізації прав індивіда у відносинах між платниками податків та інститутами публічного адміністрування, встановити роль електронного адміністрування податків як інструменту запобігання корупції.

Автором частково розглянуто проблематику ефективності фінансового контролю як складової системи електронного адміністрування податків і зборів. Визначено, що фінансовий контроль, як складова електронного адміністрування податків, є необхідною умовою існування ефективної податкової системи.

Доведено, що електронне адміністрування податків є невід'ємною частиною сучасної системи фінансового контролю. Воно забезпечує ефективне збирання податків, підвищує прозорість фінансових операцій та мінімізує можливості для зловживань. Електронне адміністрування податків забезпечує: підвищення ефективності збору податків, прозорості та відстеження інформації, мінімізацію корупції. Воно є важливим кроком на шляху до створення прозорої та ефективної податкової системи, яка сприяє боротьбі з корупцією та забезпечує надходження коштів до державного бюджету, забезпечує прозорість, ефективність та зменшує можливості для зловживань.

Ключові слова: фінансовий контроль, запобігання корупції, електронне адміністрування, публічна адміністрація, публічні фінансові ресурси.

I. V. Kovbas. Electronic tax administration as a tool for preventing corruption in the implementation of financial control

The article is devoted to the study of electronic tax administration as a tool for preventing corruption.

The author proves that in the era of digitalization, electronic tax administration plays a key role in the economic system. After all, electronic services in the taxation system ensure increased efficiency of the work of fiscal authorities, and also maximally simplify the procedures for payment, accrual, declaration of taxes and fees, interaction of users with fiscal authorities and their receipt of relevant information. Given the rapid pace of development of this area, the issue of developing a domestic system of electronic tax administration is important and significant.

The article aims to explore possible directions for the transformation of the electronic tax administration system in the context of the digitalization of the economy, to substantiate the role of electronic tax administration in the process of optimizing financial policy, to reveal tax administration through the prism of ensuring the implementation of individual rights in relations between taxpayers and public administration institutions, to establish the role of electronic tax administration as a tool for preventing corruption.

The author partially considers the issue of the effectiveness of financial control as a component of the electronic tax and fee administration system. It is determined that financial control, as a component of electronic tax administration, is a necessary condition for the existence of an effective tax system.

It is proven that electronic tax administration is an integral part of the modern financial control system. It ensures effective tax collection, increases the transparency of financial transactions and minimizes opportunities for abuse. Electronic tax administration ensures: increasing the efficiency of tax collection, transparency and tracking of information, minimizing corruption. It is an important step towards creating a transparent and effective tax system that contributes to the fight against corruption and ensures the flow of funds to the state budget, ensures transparency, efficiency and reduces opportunities for abuse.

Key words: financial control, corruption prevention, electronic administration, public administration, public financial resources.

Постановка проблеми. Україна постала перед масштабними викликами у вигляді збройної агресії, що потребує додаткових фінансових ресурсів, а з боку державних органів влади – прийняття ефективних

і результативних рішень в контексті управління публічними фінансами. В останні роки було прийнято ряд надзвичайно важливих фіскальних заходів, які дозволили досягти макроекономічної стабільності та контрольованості соціально-економічних процесів. Проте, забезпечити відтворення і ріст показників соціально-економічного розвитку держави можливо, вживши конкретних заходів щодо підвищення ефективності використання бюджетних коштів, проведенню виваженої бюджетно-податкової політики в напрямку формування публічних фінансів, покращення інвестиційно-інноваційного клімату, удосконаленню системи електронного адміністрування, боротьби з корупцією в податковій сфері тощо.

На сьогодні гостро постає питання реформування системи управління публічними фінансами, в процесі якого визначальними напрямками і завданнями є: покращення функціонування податкової та митної систем, забезпечення передбачуваності та збалансованості фіскальної політики, завчасне виявлення фіскальних ризиків та вжиття заходів задля уникнення або мінімізації їх впливу на бюджет. Очевидним є важливість застосування ефективних механізмів адміністрування податків у реалізації європейського курсу нашої держави [3, с. 17–26].

Одним із стратегічних завдань соціально-економічного розвитку української економіки є створення стабільних та передбачуваних умов, що забезпечують підвищення ефективності, конкурентоспроможності та прозорості податкової системи на основі впровадження нових технологій та формування єдиного інформаційного простору публічного адміністрування доходів бюджетної системи [7, 78–82].

Цифровізаційні процеси проникають в усі сфери суспільного життя, якісно трансформуючи його. Активне використання інформаційно-цифрових технологій є каталізатором такого явища, як «діджиталізація». Діджиталізація дає можливість впроваджувати нові технології, автоматизувати та оптимізувати процеси, спрощувати взаємодію з клієнтами, підвищувати продуктивність праці тощо, що важливо для України, як воюючої країни та з огляду на необхідність післявоєнного відновлення.

Особливу актуальність має діджиталізація у сфері оподаткування, оскільки ця сфера є однією з найважливіших для будь-якої держави у забезпеченні економічного розвитку та стабільності. Цифрові технології у податковому адмініструванні сприяють більш комфортній та зручній взаємодії платників податків з податковими органами, зменшенню адміністративних витрат, підвищенню ефективності адміністрування податків [4, с. 170–175].

Електронні сервіси в системі податкового адміністрування забезпечують підвищення ефективності роботи податкових органів, а також максимально спрощують процедури сплати, нарахування, декларування податків і зборів, взаємодію користувачів з податковими органами та отримання ними актуальної інформації. Зважаючи на швидкі темпи розвитку цієї сфери, питання розвитку вітчизняної системи електронного адміністрування є важливим і значущим [5, с. 244–252].

Застосування інформаційних технологій дозволило здійснювати збір загальнообов'язкових платежів більш оперативно, якісно, а головне, прозоро. Тому електронне адміністрування податків є пріоритетною проблематикою, реалізація якої дозволила б суттєво модернізувати процес наповнення бюджету України.

Ефективність податкової системи завжди була й залишається одним із ключових чинників економічного розвитку та фактором фінансової стабільності будь-якої держави. Проблема своєчасності та повноти сплати податків не тільки не втрачає своєї значущості, але й набуває ще більшої актуальності в умовах кризи в Україні, яка зумовлена внутрішніми та зовнішніми політичними проблемами. Забезпечення надходження до публічних фондів грошових коштів є однією з основних проблем держави. Саме тому, фінансова політика держави може бути дієвою лише в тому разі, якщо в державі існує оптимальний механізм адміністрування податків.

Актуальною залишається подальша діджиталізація роботи податкових органів; скорочення часу, який витрачає бізнес на облік і сплату платежів до бюджету, що в свою чергу сприяє викоріненню корупції в системі оподаткування. Електронне адміністрування податків сприяє боротьбі з корупцією та забезпечує надходження коштів до державного бюджету.

Електронне адміністрування податків є невід'ємною складовою проведення економічної реформи в Україні, фіскальні органи цілеспрямовано впроваджують сучасні інформаційні системи, які дозволять здійснити автоматизацію процесів адміністрування податків та запровадити нові форми обслуговування платників [7, с. 78–82].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання оподаткування у всі часи цікавило багатьох науковців і практиків, адже в умовах розвитку ринкової економіки обов'язкові (в тому числі податкові) платежі є стратегічно необхідними засобами підтримки і стимулювання економічної системи. Питання пов'язані із природою електронне адміністрування податків як складової фінансової контролю розглядаються у роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених.

Однак постійні зміни податкового законодавства потребують подальших досліджень природи електронного адміністрування податків, його місця в системі фінансового контролю. Зокрема, подальшого вивчення потребує питання впливу сучасної національної системи електронного адміністрування податків на систему заходів запобігання корупції.

Метою статті є визначення напрямів трансформації системи електронного адміністрування податків в умовах цифровізації економіки. Для досягнення вказаної мети заявлено такі завдання:

- обґрунтувати роль електронного адміністрування податків у процесі оптимізації фінансової політики;
- розкрити адміністрування податків крізь призму забезпечення реалізації прав індивіда у відносинах між платниками податків та інститутами публічного адміністрування;
- обґрунтувати роль електронне адміністрування податків як інструменту запобігання корупції.

Виклад основного матеріалу. Податки та збори є одним із ключових проявів і необхідною умовою суверенітету держави. Будь-якій публічній владі для реалізації своїх функцій необхідні фонди коштів, основним джерелом формування яких є кошти, які вона отримує від свого населення через податкову систему.

Встановлення обов'язку сплачувати податки і зборів має особливий, а саме публічно-правовий характер, що обумовлено публічно-правовою природою державної та муніципальної влади; публічно-правовим характером податку і державної скарбниці.

Оскільки податки та збори є необхідною умовою існування суспільства та держави, то обов'язок сплачувати податки і збори встановлені законом, закріплені в статті 67 Конституції України та поширюється на всіх платників податків як безумовна вимога держави [1].

Конституційний обов'язок кожного сплачувати податки означає участь всього населення у формуванні дохідної частини публічного (державного та місцевих) бюджетів. Він забезпечує своєчасне надходження коштів у дохідну частину державного та місцевих бюджетів, без яких неможлива реалізація функцій публічної влади на будь-якому рівні [6, с. 89].

При цьому важливою складовою податкової системи є податковий контроль, який займає самостійне місце у системі публічного фінансового контролю та включає комплекс заходів перевірки та моніторингу фінансово-господарської діяльності платників податків з метою забезпечення належного виконання ними податкового законодавства, ефективності адміністрування податків, підвищення податкової дисципліни [8, с. 232–242]. Він є важливою складовою сучасної системи адміністрування податків і зборів та має вагомий вплив на формування доходів бюджету країни [9].

На сьогоднішній день залишаються невирішеними низка серйозних проблем у галузі функціонування системи електронного адміністрування податків, пов'язаних як із недосконалістю нормативно-правової бази, незважаючи на постійне внесення змін до законодавчих актів, так і з недоліками в організації податкового контролю, покликаною забезпечити гармонізацію фінансових інтересів держави та платників податків [7, с. 78–82].

Розвиток нових форм податкового контролю, передбачає оперативне вирішення питань щодо зниження ризиків проведення необґрунтованих перевірок, виявлення прихованої інформації, підвищення рівня виконання обов'язків зі сплати податків та зборів, у тому кількості на добровільній основі, що дає змогу підвищити податкову культуру, податкову дисципліну та сприяє ефективній мобілізації доходів до бюджетної системи [7, с. 78–82].

Налагодження та організація податкових правовідносин відбувається через адміністрування податків та є практичним втіленням процесу публічного адміністрування, який здійснюється за допомогою певного механізму та має забезпечити раціональну реалізацію моделі фіскального регулювання [3, с. 17–26].

У сучасному світі, де технології активно трансформують усі сфери життя, електронне адміністрування податків стає важливим елементом для забезпечення стабільності та розвитку країни, способом подолання проявів корупції. Ефективне збирання та обробка податкової інформації має визначальне значення для забезпечення фінансової дисципліни, ефективності, здатності держави фінансувати соціальні та економічні програми, забезпечувати безперебійну діяльність. Застосування сучасних інформаційних технологій у цій сфері відкриває нові перспективи для підвищення ефективності, зменшення адміністративних плутанин і поліпшення взаємодії між державними органами та платниками податків [5, с. 244–252].

Ефективна податкова система має відповідати потребам держави та забезпечувати розумне навантаження на платників податків, гарантуючи при цьому прозорість порядку оподаткування та достатній рівень контролю з боку фіскальних органів. Мета такої системи та, відповідно, електронного адміністрування податків – зробити кращою для платника податків чесну сплату всіх податків та оптимізувати роботу контролюючих інстанцій [7, с. 78–82].

В законодавстві про податки та збори поширеним є термін «адміністрування податків», «податкове адміністрування», «податкове адміністрування у сфері оподаткування». Адміністрування податків являє собою абстрактне явище, має багато трактувань, адже в його основі лежать загальна проблематика, різні елементи оподаткування [10, с. 30–37]. Довгий час ця правова категорія не визначалась на законодавчому рівні, а в науці давались досить суперечні її визначення [11, с. 148–151].

Класично, процес податкового адміністрування передбачає розв'язання таких основних завдань:

- забезпечення платникам податків зручних умов для виконання їхніх обов'язків щодо розрахунку, декларування та сплати податків і зборів;

- контроль із боку інститутів публічного адміністрування за виконанням платниками своїх обов'язків щодо розрахунку, декларування та сплати податків, забезпечення їх повного виконання всіма платниками;
- забезпечення захисту законних прав та інтересів платників податків від протиправного втручання з боку органів державної влади;
- вжиття державою заходів примусу щодо платників, які не виконують свої обов'язки [7, с. 78–82];
- усунення проявів корупції при сплаті податків та зборів.

Якщо проаналізувати та систематизувати доктринальні визначення адміністрування податків і зборів (далі – адміністрування податків), то можна виділити два основні підходи щодо розуміння його сутності: широкий і вузький. У широкому плані адміністрування податків розуміється як процедура реалізації прав та обов'язків суб'єктів податкового права щодо узгодження та погашення податкових зобов'язань. У вузькому розумінні це явище визначається як комплекс дій адміністративного характеру, що здійснюються контролюючими органами задля забезпечення справляння податків і зборів. Тобто адміністрування податків і зборів розглядається швидше як певна форма публічного адміністрування [11, с. 148–151].

Відповідно до пп. 14.1.1¹ ст. 14 Податкового кодексу України, адміністрування податків – це сукупність рішень та процедур контролюючих органів і дій їх посадових осіб, що визначають інституційну структуру податкових та митних відносин, організують ідентифікацію, облік платників податків і платників єдиного внеску та об'єктів оподаткування, забезпечують сервісне обслуговування платників податків, організацію та контроль за сплатою податків, зборів, платежів відповідно до порядку, встановленого законом [2].

Передумовами для впровадження системи електронного адміністрування стали недоліки існуючої системи оподаткування, до яких належить можливість недобросовісних платників уникати податкових зобов'язань, що створює нерівні умови діяльності законотворчих платників податків, оскільки саме на них лягає найбільше податкове навантаження. Саме з метою викоринення ухилення від оподаткування було запропоновано впровадження системи електронного адміністрування, яка дозволила виключити формування фіктивних податкових зобов'язань та отримання неправомірного відшкодування податків із бюджету. Застосування системи електронного адміністрування забезпечує ефективне здійснення камерального контролю, дозволяє знизити трудомісткість системи адміністрування як з боку платників податків, так й з боку контролюючих органів, а тому дає змогу підвищити ефективність системи, зменшив податкові ризики [7, с. 78–82].

Висновки та перспективи. Електронне адміністрування податків є невід'ємною частиною сучасної системи фінансового контролю. Воно забезпечує ефективне збирання податків, підвищує прозорість фінансових операцій та мінімізує можливості для зловживань. Електронне адміністрування податків забезпечує:

- підвищення ефективності збору податків (*електронні системи дозволяють автоматизувати процеси подання декларацій, сплати податків та обробки даних, що значно скорочує час та витрати; зменшують ризик помилок, пов'язаних з людським фактором, що забезпечує точність податкових даних; забезпечують швидке надходження податкових коштів до державного бюджету*);
- прозорості та відстеження інформації (*централізоване зберігання податкової інформації дозволяє відстежувати фінансові операції та податкові зобов'язання платників податків; електронне подання звітності забезпечує автоматизоване збирання та обробку податкових декларацій, що дозволяє здійснювати швидкий аналіз даних та виявляти невідповідності; можливість відстежувати електронні транзакції дозволяє виявляти підозрілі операції та боротися з ухиленням від сплати податків*);
- мінімізацію корупції (*автоматизація процесів мінімізує прямий контакт між платниками податків та податковими службовцями, що знижує ризик неправомірної вигоди; електронні системи забезпечують прозорість податкових процедур, що ускладнює корупційні дії; зменшення паперового документообігу та перехід на електронні документи унеможлиблює фальсифікацію даних*).

Електронне адміністрування податків є важливим кроком на шляху до створення прозорості та ефективної податкової системи, яка сприяє боротьбі з корупцією та забезпечує надходження коштів до державного бюджету. Воно забезпечує прозорість, ефективність та зменшує можливості для зловживань.

Адміністрування податків в Україні в цілому відповідає міжнародній практиці електронного податкового адміністрування. Електронне адміністрування податків забезпечує належні умови та значно спрощує процедуру виконання податкового зобов'язання, що робить податкову систему України більш ефективною. З метою належної організації та оптимізації податкових правовідносин, покращення якості обслуговування платників податків, в Україні розроблено низку електронних сервісів через які платник податків може отримати необхідну публічно послугу.

Список використаних джерел:

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Голос України* від 13.07.1996 № 128. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. *Голос України* від 04.12.2010. № 229, / № 229-230. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Вахновська Н. А. Податкове адміністрування: регіональний аспект. *Економічні науки. Серія: Регіональна економіка*. 2021. Вип. 18. С. 17–26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnre_2021_18_4

4. Демчишак Н. Б. Діджиталізація системи адміністрування податків в Україні: переваги та недоліки в умовах децентралізації та розвитку місцевого самоврядування. *Міжнародний науковий журнал «Інтерна-ука»*. Серія: Економічні науки. 2023. № 7. С. 170–175. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjie_2023_7_23
5. Замасло О. Т. Система електронного адміністрування податків в Україні в умовах глобальної цифровізації. *Бізнес Інформ*. 2024. № 4. С. 244–252. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2024-4_0-pages-244_252.pdf
6. Кучерявенко М. П. Курс налогового права: В 6 т. Т. III: Учение о налоге. Х., 2005.
7. Лагодієнко Н. В. Електронне адміністрування податків як засіб підвищення ефективності їх сплати. *Економічний простір*. 2022. № 178. С. 78–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2022_178_15
8. Мельник М. І. Напрями вдосконалення податкового контролю в умовах підвищення ефективності адміністрування податків в Україні. *Економічні інновації*. 2014. Вип. 57. С. 232–242. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecinn_2014_57_25
9. Нікітішин А. О. Податковий контроль як складова системи адміністрування податків і зборів. *Ефективна економіка*. 2022. № 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2022_12_5
10. Огренич Ю.О. Теоретичні засади розвитку та здійснення податкового адміністрування в Україні в період COVID-19. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки*. 2021. № 2(2). С. 30-37. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpushk_2021_2\(2\)_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpushk_2021_2(2)_7)
11. Рачинський Р. М. Доктринальне визначення поняття адміністрування податків і зборів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Вип. 6(3). С. 148–151. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/arvu_2017_6\(3\)_35](http://nbuv.gov.ua/UJRN/arvu_2017_6(3)_35)